

Finansdepartementet

Remissvar AI-kommissionens färdplan för Sverige

I slutbetänkande Färdplan för Sverige SOU 2025:12 har AI-kommissionen haft i uppdrag att identifiera behov av och lämna förslag på åtgärder som kan bidra till att stärka utvecklingen och användningen av artificiell intelligens (AI) i Sverige på ett hållbart och säkert sätt.

Saco har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet och väljer att framföra synpunkter på de delar som bedöms vara av särskild relevans för arbetstagare och akademiker. Kommentarer lämnas således endast på utvalda delar av betänkandet, enligt nedan.

Sammanfattning

Saco är övergripande positiv till betänkandets ansats att med tillförsikt anta den gemensamma utmaning och möjlighet som AI-utvecklingen innebär. Liksom vid tidigare tekniskskiften har Sverige, inte minst tack vare den svenska arbetsmarknadsmodellen och stark omställningsförmåga, goda förutsättningar att dra nytta av AI på ett sätt som gynnar hela samhället.

- *Vikten av utbildning:* Vår omvärld förändras i snabb takt, bland annat som följd av AI-utvecklingen. Utbildning är ett avgörande verktyg för att rusta individer och samhälle att möta dessa förändringar. Samtidigt går det inte att förutse framtidens kompetensbehov fullt ut och därför måste vi ha ett utbildningssystem som även förbereder oss för det vi ännu inte känner till. Mot denna bakgrund är det av stor vikt att forskning, utbildning och innovation stärks. Detta förutsätter en stabil finansiering, tillit till akademins förmåga samt att högskolan får behålla sitt breda och framåtblickande kunskapsuppdrag. Det kräver också att forskningen ges stabilitet och långsiktighet för att möjliggöra verkliga genombrott, goda förutsättningar för samverkan med näringslivet och fungerande strukturer för kommersialisering.
- *Samverkan:* Utöver utbildningsinsatser anser Saco att arbetsmarknadsperspektivet bör ges högre prioritet och att arbetsmarknadens parter tilldelas en tydligare och mer aktiv roll i frågor som rör AI och arbetslivet. Det går inte nog att understryka vikten av samverkan med medarbetare och fackliga

organisationer vid införande av AI för att säkerställa att utvecklingen blir ändamålsenlig, säker och effektiv. Sacos uppmaning är därför att ta tillvara medarbetarnas kunskap och kompetens.

- *Integritet:* Avslutningsvis vill Saco understryka vikten av att värna individens rättigheter och integritet vid användning av AI. Ett starkt skydd för den enskilde är inte bara en rättighetsfråga, utan en förutsättning för att bygga den tillit som krävs för en hållbar och legitim AI-användning.

Data som en förutsättning för AI-utvecklingen

AI-kommissionen lyfter i kapitlet att tillgång till relevant och högkvalitativ data är en avgörande förutsättning för utveckling och tillämpning av AI. För att möjliggöra den datadelning som AI kräver anser AI-kommissionen att det behövs ett paradigmskifte i offentlighets- och sekretesslagen (OSL). AI-kommissionen föreslår därför i avsnittet *Offentlighet och sekretess* att regeringen utreder möjligheten att ändra logiken för OSL, så att sekretess mellan myndigheter och inom myndigheter inte längre är huvudregeln, samt klargör vilken sekretess till skydd för enskilda som ska kvarstå.

Saco ser att det i vissa situationer är motiverat att myndigheter kan utbyta uppgifter för att de ska kunna utföra sina uppdrag och säkerställa en bra, effektiv och rättssäker förvaltning. Saco konstaterar också att samhällsförändringar som demografiska utmaningar och teknisk utveckling – skapar nya behov, möjligheter och förutsättningar.

AI-kommissionens förslag är dock både långtgående och mönsterbrytande. I likhet med vad Sveriges läkarförbund anför i sitt yttrande anser Saco att förslaget väcker viktiga frågor kring balansen mellan ökad tillgång till data och skyddet av personlig integritet. Även om AI-kommissionen betonar vikten av en rimlig balans mellan behovet av datadelning och skyddet för den personliga integriteten, anser Saco att betänkandet saknar en mer utförlig motivering kring hur denna balans ska uppnås. Det är oklart om det finns ett tillräckligt underlag för att på ett tillförlitligt sätt bedöma förslagets effekter. Eftersom förslaget innebär en potentiellt långtgående förändring av skyddet för den personliga integriteten krävs en grundlig riskanalys och ett proportionerligt angreppssätt som minimerar intrånget i den enskildes integritet. Saco ser även en risk för att tilliten till den offentliga förvaltningen, och det förtroende som är avgörande för samhällsbärande verksamheter såsom sjukvård, skola och socialtjänst, påverkas negativt om integritetsperspektivet nedprioriteras.

Mot denna bakgrund avstyrker Saco förslagets nuvarande utformning då det skulle innebära en omfattande förändring av skyddet för den personliga integriteten utan att ha föregåtts av en tillräcklig analys av behov, risker och konsekvenser.

AI-kommissionen föreslår i avsnittet *Skyddet för den personliga integriteten och möjligheter att använda data* att befintliga registerförfattningar ska moderniseras och att regeringen bör utreda en ramlag för personuppgiftsbehandling i syfte att ersätta dagens registerförfattningar. Kommissionen föreslår också att en särskild utredning tillsätts för att genomföra en översyn av hur GDPR har implementerats och tillämpats i Sverige.

Saco anser att GDPR spelar en avgörande roll för att skydda individers personuppgifter, men också för att främja transparens och tydliga regler. Även registerförfattningarna fyller en viktig funktion för att säkerställa en ändamålsenlig personuppgiftsbehandling.

Saco delar AI-kommissionens uppfattning att det är viktigt med tydliga och tillämpbara regelverk men det får inte ske på bekostnad av skyddet för den personliga integriteten. Eventuella åtgärder som innebär ingrepp i grundläggande rättigheter måste föregås av en genomarbetad analys av behov, risker och konsekvenser. Utan en sådan analys finns en risk att åtgärderna får oönskade effekter eller undergräver tilliten till regelverken. Saco anser att det i nuläget saknas en tillräcklig analys som grund för förslagen, liksom ett resonemang kring alternativa åtgärder. Mot denna bakgrund kan Saco inte tillstyrka förslagen i deras nuvarande utformning.

Spetsforskning i samverkan

I kapitlet lägger AI-kommissionen fram en rad förslag som bland annat syftar till att stärka Sveriges internationella konkurrenskraft inom AI genom att bygga upp långsiktig spetskompetens och främja samverkan mellan forskning, näringsliv och utbildning. Saco delar AI-kommissionens övergripande målsättning att stärka forskning och innovation då det utgör en avgörande förutsättning för en hållbar samhällsutveckling och en långsiktig tillväxt.

De utmaningar som begränsar Sveriges förmåga att omsätta kunskap till innovation är inte unika för AI-området, utan speglar mer generella och strukturella brister. Bland annat är cyklerna i de forskningspolitiska propositionerna alltför korta vilket undergräver den stabilitet och långsiktighet som krävs för att forskning ska leda till verkliga genombrott. Sverige behöver långsiktiga satsningar på forskning och utveckling för att möta arbetsmarknadens förändringar. De statliga FoU-

satsningarna måste öka i förhållande till näringslivets för att Sverige ska förbli konkurrenskraftigt internationellt. Samtidigt krävs ett närmare samarbete mellan akademi och näringsliv och en smidigare övergång från forskning till praktisk användning. Det förutsätter både fungerande strukturer för kommersialisering och tillgång till riskkapital. Svensk forskning står sig bra internationellt, men svenska forskare bör i högre grad uppmuntras och ges förutsättningar att ta en mer framträdande roll inom EU:s forskningssamarbete och på den globala arenan. För att spetsforskning ska kunna utvecklas och nå genomslag krävs dessutom ett tillräckligt brett kunskapsunderlag, mångfasetterade satsningar och specialiserad forskning.

AI-kommissionen föreslår i avsnittet *Satsningar som snabbt kan öka spetskompetensen i landet* riktade satsningar gällande bland annat excellenscenter, attraktiva gästprofessorprogram inom AI samt post dok-tjänster. Saco är i grunden positiv till satsningar på akademien och forskningsutbyte, och tillstyrker därför förslagen i huvudsak. Samtidigt bedöms vissa delar kräva ytterligare överväganden och nyansering.

Eftersom framtida behov är svåra att förutse understryker Saco vikten av att forskningssatsningar är långsiktigt och brett utformade, med hänsyn till olika områden och discipliner. Det måste också finnas en balans mellan riktade satsningar och att integrera AI-utveckling i hela forskningssystemet.

Gällande förslaget om AI-post dok tjänster vill Saco lyfta följande synpunkter. För att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen inom akademien ser Saco ett generellt behov av stabila och attraktiva karriärvägar för forskare. Post dok-tjänster utgör en viktig del av forskarkarriären, men präglas ofta av osäkerhet, särskilt för internationella forskare, vilket kan bidra till kompetensflykt. Saco anser därför att det behövs bättre möjligheter till tillsvidareanställningar efter post dok-nivå, samt ett tydligare och mer utvecklat system för meriteringsanställningar, så kallade tenure track-system. Detta är avgörande inte bara för att stärka forskningen inom AI, utan för att långsiktigt främja kvalitet och kontinuitet i svensk forskning generellt.

Avslutningsvis ser Saco positivt på att kombinationstjänster utökas även utanför vårdområdet, i enlighet med Utbildningsdepartementets promemoria *Förslag till ändringar för att öka mobiliteten tidigt i den akademiska karriären (U2024/00229)*. Kombinationstjänster kan bidra till stärkt kunskapsöverföring och kompetensförsörjning, men det kräver tydliga ramar för huvudmannaskap, finansiering och trygghetssystem – inklusive socialförsäkring och anställningsvillkor.

AI för alla

I kapitlet, AI för alla, lyfter AI-kommissionen vikten av ett omfattande kompetenslyft för att användningen av AI ska ta fart i hela samhället.

Saco delar AI-kommissionens bedömning att utbildning och livslångt lärande är avgörande, inte bara för att stärka konkurrenskraften, men också för att stärka individens ställning på arbetsmarknaden. Det är viktigt att studenter utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till AI, förstår dess möjligheter och begränsningar, och lär sig att använda AI-verktyg på ett ansvarsfullt sätt.

Mer AI i den högre utbildningen

Under avsnittet *Mer AI i den högre utbildningen* gör AI-kommissionen bedömningen att universitet och högskolor skyndsamt bör införa relevant AI-innehåll i alla utbildningar. För att möjliggöra detta föreslås särskilda medel till lärosätena för att ge lärarna möjlighet till kompetensutveckling och för att framtidssäkra utbildningarnas innehåll.

Saco vill i det sammanhanget påminna om att högskoleutbildningen vilar på vetenskaplig grund och ska ha en tydlig koppling till forskning. Det är detta som särskiljer högskolan från övriga former av eftergymnasial utbildning och som utgör en garanti för kvalitet. Därför är det avgörande att det finns en tillit till att lärosätena, rektorer och lärare kan utforma utbildningar som ger studenter både ämneskunskaper, kritiskt tänkande och förmåga att möta en föränderlig arbetsmarknad. Högskolan måste behålla sitt breda och långsiktiga kunskapsuppdrag då det inte går att förutse framtidens behov fullt ut. Detta skiljer sig från yrkeshögskolans mer direkt arbetsmarknadsanpassade roll.

Den korta tidshorisont som AI-kommissionen föreslår riskerar att påverka både utbildningarnas kvalitet och den akademiska friheten negativt. En stabil och långsiktig finansiering är avgörande för att upprätthålla både kontinuitet och kvalitet i utbildning och forskning. Det är förvisso positivt att lärosätena får ökade resurser, men för att säkerställa att dessa används där de gör störst nytta krävs att lärosätena ges förtroende att fatta egna beslut om resursanvändningen. Öronmärkta resurser riskerar att tränga undan andra nödvändiga insatser. Riktade satsningar kan vara värdefulla, men det krävs en balans där AI integreras strukturellt i det befintliga utbildningssystemet, så att utvecklingen blir långsiktigt hållbar.

Saco ser positivt på ambitionen att stärka AI-kompetensen inom högre utbildning, men betonar vikten av att det sker på ett sätt som värnar utbildningens kvalitet och lärosätenas självständighet.

Mot denna bakgrund anser Saco att förslaget bör ses över, och kan därför inte tillstyrka AI-kommissionens förslag i dess nuvarande utformning. Däremot ser Saco att den föreslagna AI-hubben skulle kunna fylla en funktion i arbetet med att stärka lärares kompetens. En sådan hubb skulle kunna fungera som ett potentiellt värdefullt stöd och en källa till inspiration och förståelse för praktisk tillämpning.

AI-kommissionen ställer vidare frågan om vilken kunskap yrkesverksamma behöver i framtiden. AI-kommissionen föreslår att Arbetsförmedlingen, med hjälp av andra myndigheter, bör få i uppdrag att ta fram prognoser över AI:s inverkan på arbetsmarknaden och vilka utbildningsbehov som finns. Prognoser kan förvisso vara ett värdefullt verktyg, men är ofta förknippade med osäkerhet. Saco tillstyrker förslaget, men anser att det bör kompletteras med ett kontinuerligt samråd med relevanta aktörer – där arbetsmarknadens parter utgör en självklar del.

Saco tillstyrker även förslaget att Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) årligen sammanställer forskningsläget om utvecklingen på arbetsmarknaden. Samtidigt bör uppdraget inte begränsas till utvecklingen inom AI. Saco ser ett stort värde i att utvärderingen har ett bredare perspektiv som fångar in flera faktorer bakom förändringar på arbetsmarknaden.

Gällande avsnittet *Vem ska finansiera kompetensutvecklingen?* vill Saco understryka att det är arbetsgivaren som har ansvar för att de anställda har den kompetens som krävs för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. Invändningen att kompetensutveckling skulle göra medarbetare mer attraktiva för andra arbetsgivare är inte hållbar. Att anställda stannar utan att utvecklas är i längden mer skadligt för både verksamhet och individ. Tanken är inte heller att omställningsstudiestödet ska ersätta arbetsgivarens ansvar för kompetensutveckling i anställningen. Stödet ska utgå från individens initiativ och behov, och syftar till att möjliggöra vidareutbildning och omställning på längre sikt. Här det viktigt att värna intentionen i den partsgemensamma överenskommelsen att stärka individens kompetens och rörligheten på arbetsmarknaden.

Saco tillstyrker förslaget i avsnittet *Validering för att bygga på de kunskaper som finns* att universitet och högskolor bör ta ett större ansvar för att validera AI-relaterade kunskaper som grund för fortsatta studier. Det är ett viktigt steg, eftersom syftet med tillgodoräknande är att undvika onödig repetition av redan inhämtad kunskap – något som gynnar både individen, arbetsgivaren och samhället i stort. Samtidigt

ser vi att utmaningarna¹ med validering sträcker sig bortom AI. För att uppnå en långsiktigt hållbar lösning bör frågan därför hanteras inom ramen för ett bredare utvecklingsarbete kring validering i högre utbildning.

Avslutningsvis föreslår AI-kommissionen, under rubriken *Effektiv omställning för de arbetslösa*, att alla arbetslösa ska delta i AI-relaterade kurser i regi av Arbetsförmedlingen och omställningsorganisationerna. Saco delar bedömningen att det finns behov av insatser som stärker individers möjligheter till omställning. Det framgår dock inte med önskvärd tydlighet hur kurserna ska kopplas till reella kompetensbehov på arbetsmarknaden eller till individens erfarenheter och yrkesprofil. Det riskerar att minska insatsens relevans och i stället ge den karaktär av en sysselsättningsåtgärd. För att insatser ska bidra till varaktig etablering krävs att de är rätt utformade, ges i rätt tid och utgår från individens förutsättningar. Förslaget bör därför ses över och förtydligas för att bättre uppfylla dessa syften.

AI och arbetsmarknaden

AI-kommissionen berör endast översiktligt hur AI kan påverka arbetsmarknaden och vilka konsekvenser den nya tekniken kan medföra. Saco delar AI-kommissionens uppfattning att teknikutvecklingen historiskt sett har haft en övervägande positiv inverkan. Artificiell intelligens är en teknik som kommer att förändra arbetslivet och påverka människors vardag, men hur och i vilken omfattning är ännu oklart. Erfarenheter från digitaliseringen under de senaste decennierna visar att ny teknik både kan ersätta arbetsuppgifter och skapa nya. Mot bakgrund av detta är det viktigt att noga följa, analysera och utvärdera AI:s genomslag på arbetsmarknaden över tid.

Sverige har tidigare hanterat strukturomvandlingar framgångsrikt, inte minst tack vare den svenska arbetsmarknadsmodellen och dess starka omställningsförmåga. För att möta nya utmaningar krävs goda sociala skyddsnät, rimlig arbetslöshetsersättning, effektiva arbetsmarknadspolitiska insatser samt tillgång till relevant om- och vidareutbildning. Samtidigt måste tekniken vara säker och utformas utifrån verksamhetens och användarnas behov för att bidra till hållbara lösningar. För att lyckas med detta är det avgörande att involvera både medarbetare och fackliga organisationer och att ta till vara den kunskap och kompetens som finns – både om den enskilda verksamheten och arbetsmarknaden i stort.

¹ Se exempelvis Valideringsdelegationens delbetänkande *Validering i högskolan – för tillgodoräknande och livslångt lärande* (SOU 2019:19)

Det är positivt att AI-kommissionen uppmärksammar behovet av dialog med arbetsmarknadens parter, men det krävs mer än tillfälliga kontakter och informationsutbyte. Enligt Saco måste arbetsmarknadsperspektivet ges högre prioritet, och arbetsmarknadens parter tilldelas en tydligare och mer aktiv roll i frågor som rör arbetslivet. Saco tillstyrker förslaget, men betonar att det förutsätter att samverkan med parterna integreras på ett kontinuerligt och systematiskt sätt i det fortlöpande arbetet.

AI för en offentlig sektor i framkant

AI-kommissionen föreslår i kapitlet *AI för en offentlig sektor i framkant* att en nationell AI-verkstad inrättas med tillhörande stödstruktur, att juridisk vägledning och relevanta regelverk ses över, samt att AI-användningen i offentlig sektor stärks genom ökad kompetens, samordning och transparens.

Saco delar bedömningen att AI har stor potential inom offentlig sektor, förutsatt att tekniken införs på ett rättssäkert och transparent sätt med människan i kontroll. AI-användning i offentlig verksamhet måste vila på grundläggande förvaltningsrättsliga principer såsom legalitet, objektivitet och proportionalitet. Dessa principer är avgörande för att upprätthålla medborgarnas tillit och säkerställa skyddet för enskildas rättigheter.

Saco ser positivt på de kunskapshöjande insatser som föreslås och tillstyrker AI-kommissionens förslag att regeringen bör ge IMY uppdrag att etablera ett särskilt spår inriktat mot offentliga aktörer i sin regulatoriska sandlåda samt att ge Digg uppdrag att erbjuda vägledning kring användning av AI i offentlig sektor. I frågor som rör arbetslivet bör arbetsmarknadens parter involveras.

Regeringen aviserade i årets vårandringsbudget att Skatteverket och Försäkringskassan får i uppdrag att utreda förutsättningarna för en AI-verkstad, i linje med AI-kommissionens förslag. Syftet är att stärka den offentliga förvaltningens gemensamma förmåga att utveckla och använda hållbara AI-lösningar resurseffektivt. Saco ser positivt på initiativet då det finns ett behov av samordnade insatser för att möjliggöra en ändamålsenlig och säker användning av AI i offentlig sektor samt att sänka trösklarna för mindre aktörer. AI-utveckling ingår dock inte i myndigheternas huvudsakliga uppdrag. Det är därför viktigt att noggrant utforma samordningen och involvera fler aktörer, så att den speglar offentlig sektors komplexitet, samt bygger vidare på de lösningar och innovationer som redan utvecklas i verksamheterna. Saco ser även ett värde i att arbetstagarnas kunskap och erfarenhet tas tillvara i högre grad, genom stärkt inflytande och nära samverkan med de anställda och fackliga organisationer vid införandet av AI-lösningar.

På sikt kan det vara värdefullt att överväga om ett samlat ansvar hos en digitaliseringsmyndighet, med ett brett och sektorsövergripande mandat, är aktuellt.

Ledarskap och styrning

Saco delar AI-kommissionens bedömning att EU-samarbetet är centralt för både reglering och utveckling av AI i Sverige. Det är dock viktigt att detta inte sker på bekostnad av grundläggande sociala rättigheter.

Saco instämmer även i AI-kommissionens bedömning att regeringen skyndsamt bör ta fram en nationell AI-strategi. Strategin bör ha ett brett angreppssätt med tydligt fokus på arbetsmarknadens utveckling och konsekvenser, och tas fram i nära dialog med arbetsmarknadens parter. Det är därför positivt att regeringen nu aviserat att en AI-strategi ska presenteras i början av 2026.

Saco delar avslutningsvis AI-kommissionen och Sveriges Skolledares bild av att AI-utvecklingen kräver starkt politiskt ledarskap och samordnade insatser. Saco ser ett behov av bättre nationell samordning som spänner över flera sektorer och tillstyrker därför förslaget om att en särskild task force inrättas. I linje med vad som tidigare har anförts anser Saco att arbetsmarknadsperspektivet även här måste ges ett centralt utrymme och att samverkan med arbetsmarknadens parter integreras som en kontinuerlig och strukturerad del av det föreslagna arbetet.

Yttranden från DIK, Sveriges läkarförbund och Sveriges Skolledare biläggs.

Med vänliga hälsningar
Sveriges akademikers centralorganisation

Lena Granqvist
Samhällspolitisk chef

Jenny Wahlbäck
Jurist